

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. III. Missae nomen antiquissimum. A quibus primò usurpatum.
Epistolis Decretalibus ab Isidoro collectis quae fides habenda. De variis
Missae nominibus. Dicta â Latinis Collecta, Dominicum, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

um sacrificia olim à Monachis oblata; quia etiam post Vesperas, & post Completorium S. Pater Benedictus sua illa phrasi utitur, & *Missa sunt, & Missa fiant*. Hoc autem errore nihil absurdius. Porro apud Antiquos Missa, & Missarum solemnità plurali numero sepius quam singulari legentibus occurrunt; vel quia duplex erat Missa Catechumenorum, & Fidelium; vel quia Missa nomine omnia divina officia, omnemque Sacramentorum administrationem intelligebant. Ideò S. Benedictus in *Regula cap. 60.* loquens de Sacerdotibus, qui in Monasterio ad habitum, & professionem recipiebantur, ait, *Concedatur ei post Abbatem stare, & benedicere, & Missas tenere*; id est sacrum celebrare, & Sacramenta administrare. In quibusdam Editionibus legitur *Missa canere*, sed vera lectio est, & phrasis in Ecclesia usitata, *Missa tenere*. Conc. Agathense c. 21. Si quis extra parochias Oratorium in agro habere voluerit, ut ibi *Missa teneat*, iuxta ordinationem permittimus. Concilium Bracharense primum c. 16. Si quis feria quinta, quæ vocatur cæna Domini, *Missa non tenet*, anathema sit. Est autem *Missa tenere*, & eas celebrare, & eis interesse, ut in præcitato Concilio Agathensi cap. 47. *Missa die Dominico secularibus totas tenere* speciali ordinatione præcipimus.

CAPUT III.

Missa nomen antiquissimum. A quibus primo usurpatum. Epistolis Decretalibus ab Isidoro collectis, qua fides habenda. De variis Missa nominibus. Dicta à Latinis Collecta, Dominicum, Agenda, Communio, Oblatio; à Grecis Liturgia, Mystagogia, Synaxis, Telete, Anaphora, Prospora, Oeconomia. Tertulliani de Missa Sacrificio circumscriptiones.

His de nomine Missæ, ejusque notatione prælibatis, ejusdem nominis antiquitas disquirenda est. Putat Baronius anno 34. n. 59. natam hanc vocem simul cum Ecclesia, & à primis ejus post Christum Fundatoribus Petro & Paulo, ex Hebraicis fontibus Romanis traditam: qua etiam usum fuisse ait Jacobum fratrem Domini, & Episcopum Hierosolymorum in sua quam posteris reliquit Liturgiâ. Sed pæce tanti viri, utrumque, quò nititur, fundamentum falsum est. Nam Missa non est nomen Hebraicum, ut supra diximus; & ut concedamus legitimam

esse Jacobi Liturgiâ, quod suo loco examinabitur, nomen Missæ non Jacobi, qui græcè scripsit, sed latini interpretis est: nec usquam Græci Scriptores; nisi post multa sæcula ea voce usi sunt. Adstipulantur Baronio Joseph Vicecomes, & J. Baptista Scortia in suis tractatibus de sacrificio Missæ, & Stephanus Durantus libro de Ritibus Ecclesiæ, atque alii recentiores, qui, ut probent, Missæ nomen Apostolicæ ætatis esse, & Christianæ Religioni coævum, ex Romanis Pontificibus primi, & secundi sæculi, testimonia nullius roboris coacervant: dudum enim ab Eruditis observatum est, illorum Epistolas decretales usque ad Siricum supposititias esse, à quodam Hispano sub nomine Isidori (quicumque ille fuerit) sub finem septimi sæculi pia fraude confictas, & ex sententiis veterum Canonum, legum etiam civilium, & Sanctor. Patrum, qui quarto & quinto sæculo floruerunt, turpi anachronismo, eodemque serè stylo ac dicendi caractere, magna ex parte contextas, quas primum ex Hispania in Galliam detulit labente octavo sæculo Riculius Episcopus Moguntinus; & inde in alias regiones disseminatæ, ac communiter receptæ sunt. Sed tandem impostura detecta est, & Baronius de his Epistolis differens a. 867. earum falsitatem agnoscit, & apertè fatetur, *ne quis, inquit, calumniari possit ab Ecclesia Romana aliquid hujusmodi commentum esse*. Earum igitur testimoniis tamquam falsis, & inutilibus rejectis, certiora ex veris, & legitimis Pontificum ac Patrum scriptis proferenda sunt. Extat primo loco epistola Pii ad Justum Episcopum Viennensem, (quam recipiunt Orthodoxi, nec audent omninò reprobare Sæctarii) scripta, ut Baronio visum est, anno Christi 166. Ejus initio sic loquitur S. Pontifex: *Soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignavit, ubi nunc commorantes Missas agimus*. Extat etiam alia Cornelii Papæ ad Lupicinum ejusdem Viennensis Ecclesiæ Episcopum, in qua ait, non licuisse tunc Christianis, neque in Cryptis notioribus publicè Missas agere propter acerrimam persecutionem. Scripta est circa a. 254. & inter pseudepigraphas, nec quidem ab eterodoxis recensetur. Quarto sæculo vixit Ambrosius, qui ep. 13. ad Marcellinam fororem, Ego, inquit, *mansi in munere, Missam facere capere, & ser. 34. Monito vos, ut qui juxta Ecclesiam est, & sine gravi impedimento potest, quotidie audiat Missam*. In oratione item præparatoria ad Missam inter genuinos ejus partus agnita à Casaubono; Anselmo autem contra fidem veterum Codicum à nupero scriptore perperam tributa:

Concede mihi, ait, hodie, & semper Missarum solemniam puro corde, & pura mente celebrare. Augustinus Ambrosio æqualis serm. 91. de temp. In lectione quæ nobis ad Missas legenda est. Item serm. de temp. 237. Ecce post sermonem fit Missa Cathedralium, manebunt Fideles. Rufinus Aquilensis in latina interpretatione Clementis Romani Missæ nomine usus est, cum in textu græco nomen Liturgiæ, sive Sinaxis, invenit. Quinti seculi testis, & assertor est S. Leo cognomento Magnus, qui epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum sacrificium iterari iubens, cum una celebratio multitudini populi non sufficit, Neceffe est, inquit, ut quedam pars populi sua devotione privetur, si unus tantum Missæ more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Victor Africanus ejusdem temporis scriptor initio lib. 2. Wandalicæ persecutionis, Liberum arbitrium habetis in Ecclesiis vestris Missas agere. Paulinus, non ille celebris Nolanus Episcopus, sed, alius qui paucis post illum annis vixit, in vita S. Martini lib. 4.

Præcedat Missam miseratio, gravior hæc est

Hostia, mandatum faciens prius obire nudum.

Porro Ambrosius, Augustinus, & alii citati eo nomine usi tanquam consueto, & dudum Fidelibus usitato, ut patet: qui usus post Augustini tempora adeo communis factus est, ut superfluum sit sequentium sæculorum testes proferre. Ætate verò Gregorii Magni eundem usum invaluisse ex epistolis, & sermonibus ejus passim, & ex scriptoribus Synchronis manifestum est. Julianus Antecessor Cpolititanus, qui primus omnium Novellas Justiniani, paulo post ejus decessum, Natinas fecit, Novellam 58. sic transfert: Siquis in domo sua Oratorium habuerit, non audeat in eo sacram facere Missam, nisi Clericos Catholicæ fidei habuerit deputatos ex iussione religiosissimi Episcopi Civitatis, vel beatissimi Patriarchæ. Hanc sententiam ex translatione Juliani refert Ivo P. 3. Decreti cap. 191. & p. 6. cap. 424. Communis ergo apud Antiquos non solum sacros, sed & profanos scriptores, Missæ acceptio pro Christiano sacrificio fuit; & quamvis nos lateat, quis primam ea voce usus sit, liquet tamen antiquissimam esse, à Sanctis Pontificibus Pio, & Cornelio, quorum primus secundo, alter tertio seculo vixit, ac deinceps ubique ab omnibus Occidentalibus usurpatam.

II. Quia verò nomina ad abditas rerum naturas, & proprietates, quantum fieri potest, exprimendas à Sapientibus inventa sunt: res autem altissimæ, & supernaturales adeo humanum

intellectum excedunt, ut non solum nominari, sed nec concipi quidem possint; hinc factum arbitror, ut Sancti Patres ad explicandum hoc Mysterium plura vocabula excogitarint, de quibus nonnulla hic adnotanda sunt; quæ ad hanc tractationem illustrandam plurimum conferent.

Latinorum nominum primum, & usitatissimum est *Collecta*, quia colligitur in unum populus, ut sacrificio intersit: quo sensu etiam in veteri testamento *Levit. 23. & Deut. 16.* cœtus fidelium, dieque solemnnes *Collectæ* dicebantur. Tertullianus in fine libri defuga in persecut. Sed quomodo colligemus? Quomodo Dominica solemniam celebrabimus? Postremo si colligere interdum non potes, habes noctem. Optatus Milevit. lib. 2. Non enim grex, aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit, Basilicas, locum ubi colligerent, non habebant. Irenæus l. 3. c. 3. Confundimus omnes eos, qui quoquo modo, præterquam oportet, colligunt. Augustinus in Breviculo Collationum cum Donatistis in Collatione tertiæ diei: *Constitantur se Collectam, & Dominicum egisse.* In Actis Sanctorum Martyrum Saturnini, & sociorum apud Bollandum die 11 Feb. oblatus fuisse Proconfuli dicuntur, quia contra interdictum Imperatorum *Collatam*, sive *Dominicum* celebrassent. Sed quia colligi in unum populus, & convenire solebat, non solum ad sacrificium, sed etiam ad alia divina officia peragenda, Veteres *Collectæ* nomine pro quavis solemnini conventu utebantur. Hieronymus in Epist. ad Paulam, *Post Alleluja cantatum, quo signo vocabantur ad Collectam.* In synodo S. Patricii tom. 1. Conciliorum Angliæ, *Quicumque negligentia causa ad Collectas mane, vel vesperæ non occurrerit, alienus habeatur.* De aliis hujus nominis significationibus agam commodius l. 2. cum de *Collectis* sermo erit.

Dicitur secundo *Dominicum*, ut ex locis modo citatis constat, quia nimirum maxima & præcipua functio est, quæ ex Domini institutione & præcepto in Ecclesia peragitur. Clare Cypr. ep. 63. ad Cœciliū, *Nunquid ergo Dominicum post coenam celebrare debemus, ut sic mysticū calcem frequentandis Dominicis offeramus?* & l. de op. & elemosinis: *Locuples, & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ cor bonum omnino non respicis, quæ in Dominicum sine sacrificio venit, quæ panem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumit.* Aug. item ep. 86. versus finem loquens de sermone Pauli in Troade, *Per diem, inquit, hora Dominici fuerant congregati, hora scilicet celebrandi sacrificii.* Hinc vox illa Christi anorum quæ in actis proconsularibus S. Saturnini sapius legitur, *Christiani sumunt*

mus, & sine Dominico esse non possumus: Dominicum cum fratribus celebravi: Non potest intermitti Dominicum. Et in Romano Martyrologio 8. Kal. Januarii multa millia Martyrum commemorantur, qui Nicomediae, cum ad Dominicum in Christi Natali convenissent, iussu Diocletiani in Ecclesia clausi, incenso igne consumpti sunt. Templum quoque, sive locus, in quo ad sacrum celebrandum Fideles conveniebant, Dominicum olim dicebatur, ut infra Cap. 19. explicabo.

Tertio, in Concilio Cartaginensi sub Celestino Papa vocatur *Agenda* his verbis, Numidius Episcopus Massylitanus dixit: In quibusdam locis sunt Presbyteri, qui aut ignorantes simpliciter, aut dissimulantes audacter, presente & inconsulto Episcopo cum plurimis in domo illius agent *Agenda*, quod discipline incongruum cognoscit esse *Sanctitas vestra*. Ab universis Episcopis dictum est: Quisquis Presbyter inconsulto Episcopo *Agenda* in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit. Est autem hic Canon insertus Capitularibus Caroli Magni lib. 6. c. 234. & distinctius Additione 4. c. 50. Utrobique verò deditur, ne quis Presbyter inconsulto Episcopo celebret *Agendam*: *Agendam*, inquam, in singulari, non *Agenda* in neutro plurali, ut malè legitur in synodo praecitata. Anastasius Bibliothecarius in Leone II. Ne Mauri Episcopi *Agenda* celebrarent. Ritus quoque sacrificii ordinem agendi vocat Aug. ep. 118. c. 6. *Agendam* denique mortuorum passim legimus in Antiphonario S. Gregorii, & in antiquis Scriptoribus officiorum Ecclesiasticorum. Sicut enim *facere* apud sacros, & profanos scriptores significat *sacrificare*, ita ipsum sacrificium *Agenda* nuncupatur. Levitici c. 15. loquens Moyses de duobus Turturibus in sacrificium offerendis ait: *Faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum*. & cap. 23. *Facietis Hiruncem pro peccato*. Iudicum c. 13. *Faciemus tibi edum*. Plautus in Aulularia act. 4. sc. 2. *O Fides, Multa conglialem plenam faciam tibi fideliam*. Virgilius ecl. 3. *Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venit*. Cicero pro Murana, *Funo sospita cui omnes Consules facere necesse est*. Porro actio non tota *Missâ*, sed pars eius praecipua dicitur, nempe Canon, ut suo loco videbimus.

Quartum nomen est *Communio*, quod non solum pro usu Eucharistiae, sed etiam pro sacrificio quo conficitur, aliquando acceptum est: non quia necesse sit plures in *Missâ* communicare, ut ostendam, cum de *Missâ* privata agendum erit; sed quia in ea fit consecratio, & parti-

cipatio corporis, & sanguinis Christi, & ideo sine communionem esse non potest. Damascenus l. 4. de fide orthodox. c. 14. inter alias hujus divini sacrificii nuncupationes, & hanc recensens ait, „ *Communio* optimo jure appellatur, quia per „ illud cum Christo commercium habemus, ac „ carnem ipsius, & divinitatem percipimus, atque „ adeo nos inter nos communicamus, atque „ copulamur. Quia enim ex uno pane participamus, omnes unum Christi corpus & unus sanguis, & alii aliorum membra efficimur, Christique concorporei existimus. Quia igitur inseparabilis est à Sacrificio ejusdem participatio, & olim extra ipsum nemo communicabat, idcirco illi communionis nomen inditum fuit. Attingunt traditam à Damasceno communionis notionem Nazianzenus Orat. 3. Isidorus Pelusiota lib. 1. ep. 228. & Pachymeres ad cap. 3. *Hierarchie Ecclesiasticae*.

Quinto vocari solet *Oblatio*, quia in ea Christus Agnus sine macula offertur, & immolatur, quod vocabulum communissimum est, ut ostendit Pamelius ad lib. Tertull. de cultu fornicarum cap. 11. ubi multas congerit ipsius Tertulliani, & aliorum Patrum auctoritates. Ennodius Ticinensis sub finem Apologetici Ecclesiam sic loquentem inducit; *Me, quam Dei summi templa, repudiatis Fanorum cultibus, & novae lucis nitor e gaudentem fecerunt esse conspicuam, quam à victimis liberavit Oblatio*. Ubi perspicue pro Sacrificio incruento *oblatio* accipitur, licet aliè sint ejus vocis significationes. Ita offerendi verbum pro sacrificii celebratione reperitur apud Aug. ep. 118. *Alibi nullus dies omittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum, & Dominico*. Et apud Optatū l. 1. *Erat altare loco suo, in quo Pacifici Episcopi suo tempore obrulerunt*. Possent & alia nomina afferre, quae *Missam* apud Latinos significant, qualia sunt *hostia, fractio panis, mysterium, latia, pignus, sanctum, mensa, pretium, bonum, gratia, & similia*: sed de his legi possunt Joseph Vicecomes l. 1. de ritibus *Missae*, Jo. Dartis de consec. dist. tract. 2. de *Euchar.* c. 19. & diffusissimè Theophilus Raynaudis in Onomastico Eucharistico.

III. A Graecis Patribus vocatur primò *Liturgia*, quae vox apud Grammaticos quodcumque publicum munus, seu ministerium denotat. Utuntur eâ in hoc sensu Plato, Aristoteles, Demosthenes, Xenophon, Isocrates, & alii profani scriptores, quorum testimonia proferunt Lexicographi Graeci. Eadè in Pandectis hac ipsa notione reperitur, l. 50. t. 6. in rescripto Marci Antonini, ac *Lucei Veri*, qui Divi Fratres nuncupantur: passimq;

in Græcis legibus *Altungesia* pro immunitate à publicis muneribus occurrit. Apud Christianos autem ab ipsis nascentis Ecclesiæ incunabulis consuetudo invaluit, ut pro sacrificio Corporis, & Sanguinis Domini accipiatur: nulla siquidem functio est, nullum ministerium magis publicum, quam actio Sacerdotis Deo sacrificium offerentis. Actuum 13. vox illa *Ministrantibus illis Domino* græcè est *Liturganton*, quod quidem ministerium nihil aliud fuisse creditur, quam sacrificium, atque idèd Textum illum sic vertit Erasmus, cum illi Domino sacrificarent. Hinc translatum Liturgiæ nomen ad ipsum contextum, & ordinem sacrificii, cum dicimus Liturgiam Jacobi, Basilii, Chrysostomi. Observat tamen vir eruditus Vincentius Riccardus in comment. ad Proclum de traditione Missæ, quod, quando Patres vocem Liturgiæ pro sacrificio usurpant, semper Epitheton *sacræ*, vel *mysticæ* adjungunt.

Secundò, à S. Dionysio c. 1. Eccles. hierarchiæ *Mystagogia* appellatur, quæ idem est, ac secreta actio, divina participatio, introductio ad mysteria; unde *Mystagogicæ* dictæ sunt Catecheses quinque Cyrilli Hierosolymitani, in quibus differit de hoc sacrificio. Nazianzenus Orat. 17. ad Cives suos, alloquens Præfectum illis iratum, Eodem inquit ore, quo hanc ad te deprecationem orabo, sacrosantum Mysterium perago in cælum nos tollens: ubi græcè est *Mystagogia*. Damascenus etiam Orat. de Defunctis, ait eos juvari *Mystagogiis*, id est sacrificiis.

Tertiò idem Dionysius initio cap. 3. ejusdem libri *Synaxis* nominat, hoc est collationem, quia nos in Christo simul adunant, & in iis, qui eadem mensa fruuntur, divinam efficit morum similitudinem, animum colligens & reducens in unum, ac Deo conjungens. Quamvis autem alii Patres hac voce uti soleant pro quacumque Fidelium congregatione, sive ad Orationem, sive ad Psalmodium, sive ad audiendum verbum Dei, ut ex Cassiano constat lib. 2. cap. 10. & coll. 2. cap. ult. Dionysius tamen eam semper adhibet ad denotandam Liturgiam; imò Pachymeres in Paraphrasi cum utramque notionem adducat, hanc solam probat, aliam rejiciens tanquam nimis humilem, & ingenio Dionysii indignam. *Synaxis*, inquit, minime intelligenda populi congregatio, prout aliqui nunc temporis vocem illam accipiunt, sed cum Deo conjunctio, communicatioque.

Quartò ab eodem ibidem *Telete* nuncupatur. Est autem *Telete* Lexicographis initiatio, consecratio, perfectio. Suidas ait esse sacrificiū myste-

riorum plenum, maximum & honoratissimum. Synesius in fine epist. 58 de hoc Sacramento loquens *Arcanum mysterium* vocat, græcè *Teleten*. Plato in Phædone *Telete* vocat cœremonias, & 2. de Rep. *Expiationes*. Apulejus propè finem lib. 11. describens ritum quò Sacerdotio, more Ethnorum, initiatus fuit, *Mibi*, inquit, *prædicat que forent ad usum Telete necessario præparanda*. Et infra, *Inopinatis, & usquequaque mirificis imperiis rursum interpellor, & cogor tertiam quoque Teletam suscitare*. Lucianus Samosatenui Christum blasphemans in Dialogo de morte Peregrini ait, ipsum cruci affixum fuisse ob institutam novam *Teleten* novum scilicet mysterium, novum Sacrificium, novam Religionem. Augustinus lib. 10. de Civitate Dei cap. 9. de Teletes agit, magicis nimirum consecrationibus, quibus impius Porphyrius docebat aptam fieri animam susceptioni spirituum, & divinæ visioni. Vera autem notio, ad quam respexit Dionysius, cum hoc nomen sacrificio tribuit, est perfectio, & consummatio; quia in illo Christus offertur fons totius perfectionis: vel quia functio perfectissima est Christianæ Religionis, vim habens perfecticam, quæ carent cætera Sacramenta, quibus proindè nomen *Telete* nullo modo convenire potest, nisi istud acceperit tanquam ultima perfectio & consummatio. Quæ de causa confuevit Ecclesia reliqua Sacramenta conficere, & administrare vel intra Missarum solemnias, vel saltem coram Eucharistia, quæ idcirco *Omnium Teleton Telete* dicitur, quia omnibus mysteriis & Sacramentis supremam veluti manum imponit, eisque vim & sanctitatem largitur.

Quintò dicitur *Anaphora*, elevatio, sursum elatio: sive ut Hesychius Christianus Lexicographus explicat, supplicatio & invocatio. Hoc nomine inscribitur sancti Basilii Liturgia ab Andrea Masio è Syriaco idiomate in Latinum translata. Dicitur autem *Anaphora*, quia sacrificium sursum ad Deum fertur: vel quia Sacerdotis & assistentium corda ad eundem attollit. Nam si omnis oratio est ascensio mentis in Deum, multo potiori ratione hoc sacrificio convenit, quod Actum habet nobilissimum latræ, & genus orandi perfectissimum. Optime hoc expressit Anastasius Sennita Orat. de Synaxi. *Stare obsecro cum reverentia, stare cum timore tremendâ illa elevationis horid. Quo enim affertur, & quo animo quisque illo tempore assistit, sic & ad Dominum sursum fertur. Anaphora enim dicitur quia sursum ad Deum fertur*. In Liturgia Basilii Diaconus dicit,

timore, attendamus ad Sanctam oblationem; græcè anaphoran in pace offerendam. In fine item Psalmi 50. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationem, græca versio LXX. legit Anaphoran.

Sexto dicitur Prospora, quæ vox latinè oblationem significat, de qua supra actum est. Loca Sanctorum Patrum, à quibus Prospora pro sacrificio accipitur, multa congerit Riccardus in comment. ad Orat. 6. Procli pag. 242. Ego unum afferam Eusebii Casariensis lib. 6. hist. Eccles. cap. 43. de juramento, quod Novatus extorquebat à suis, ne redirent ad Cornelium. Oblatione facta, inquit (græcè habetur Prospora) portionem singulis dividens, dum eam tradit, miseros homines benedictionis loco jurare cogit, manus ejus qui portionem accepit ambabus suis manibus comprehensas retinens, nec prius dimittens, quam juratista dixerint; ipsis enim utar illius verbis: Jura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, te nunquam meas partes deserturum, nec ad Cornelium esse rediturum.

Septimo Epiphanius Hær. 75. Oeconomie nomine utitur pro sacrificio, idemque est apud illum facere economiam, ac sacrificium offerre, ut scitè notat Billius in scholiis ad Jambicum XV. Nazianzenii n. 25. Scio quidem hanc vocem frequenter à Patribus usurpari ad exprimendum Incarnationis mysterium, ut à Tertull. adv. Praxeam c. 23. ab Athanasio Orat. 3. à Clemente Alex. lib. 5. Strom. à Cyrillo sæpe in libris de Incarnatione, ab Anastasio Sinaita in Odego c. 2. & ab aliis, sed ob summam connexionem Incarnationis cum Eucharistia, pro hoc quoque mysterio non incongruè accipitur, in quo teste Damasceno lib. 4. de Fide orth. c. 14. omnis Dei charitas & suavitas exhibita nobis est, quæ splendet in Incarnatione. Ideo Eusebius lib. 8. Demonstr. Evangel. dixit tradidisse Christum discipulis suis symbola divinæ Oeconomie. Est autem Oeconomia provida rei administratio, ad aliorum commodum & utilitatem ordinata, quæ tam in Incarnatione, quam in Eucharistia institutione mirabiliter eluxit.

Alia à Græcis divinæ Liturgiæ tributa nomina (qualia sunt Hierurgia, Eulogia, Agathon, Mysterion, Latria, Dipnon, Telaion, & similia, quæ latinè sunt Actio sacræ, Benedictio, Bonum, Mysterium, Culus, Cœna, Perfectio, supracitati Auctores Viteccomes, Darts, & Raynaudus suppeditabunt.

IV. Consigno hoc caput variis appellationi-

bus, quibus vertustissimus Latinorum Tertullianus hoc sacrificium, sive Eucharistiam circumscribit, licet interdum obscure, ne arcana mysteria infidelibus & indignis proderentur. Apologetici c. 39. *Edam jam nunc ego ipse negotia Christiana factionis. Corpus sumus de conscientia Religionis, & discipline unitate, & spei sœdere.* Coimus ad Deum, coimus ad literarum divinarum commemorationem: summumque futuri judicii præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis & conventus, & omni sancti commercii relegatur. Et infra cœnam Christianorum sive Agapen supra commemoratam eleganter describit. Rectè autem hoc caput, ut notat Pamelius, ab omnibus penè inscribitur; *De disciplina Christianorum*, in quo Missa describitur, qualis tunc in Africa agebatur. Cœtus enim præcipuè cogebantur propter sacrificium, cui lectio Scripturarum, & peccatorum, ac poenitentium exclusio annexæ erant. Mysteria autem ante Agapen celebrata haud obscure indicat Apostolus ep. 1. ad Cor. c. 11. in eodem Apologetico c. 30. Postquam dixit, Christianos orare pro Imperatoribus atque ipsis precari quæcumque hominis vota sunt, ait: *Hæc ab alio orare non possum, quamâquo scio me consecuturum, quoniam & ipse est, qui solus præstat, & ego famulus ejus, qui cum solus observo, qui ei offero optimam, & majorem hostiam (majorem scilicet quam Gentes offerrent) quam ipse mandavit.* Non ignoro huic locum aliò detorqueri à Centurionibus, sed lib. ad Scapulam cap. 2. disertè meminit sacrificii dicens, *Itaq; & sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro, & ipsius, sed quo modo præcepit Deus, pura prece.* Addit autem puram precem, sicut & in Apologetico addit, *orationem de carne pudica*, non quod de solo precum sacrificio loquatur: verum quia nostrum sacrificium Ethnico opponit, in quo reprobi Bovis sanguis immolabatur; non enim, inquit, eget Deus conditor universitatis odoris, aut sanguinis alicujus: hæc enim demoniorum pabula sunt. Nos verò prece pura Deo sacrificamus, quia nostrum sacrificium incurventum est, solisq; precibus & invocationibus perficitur, lib. 2. ad uxorem c. 4. agens de muliere fideli viro infideli nupta, ait: *Quis uxorem suam nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, à latere suo adimi libenter seret? Quis solemnibus Paschæ abnœctantem securus sustinebit? Quis ad convivium illud Dominicum, quod insamant, sine sua suspitione dimittet?* Et infra cap. ult. felicitatem prædicat matrimonii Fidelis cum Fideli, quod *Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obfirmat bene*

benedictio. Simul orant simul jejunia transigunt in Ecclesia Dei pariter utrique, pariter in convivio Dei: elemosynæ sine tormento, sacrificia sine scrupulo. l. 2. de cultu fœminarum c. 11. Vobis, ait, nulla procedendi causa non terrena. Aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur. Quidvis horum gravitatis & sanctitatis negotium est. Lib. de Anima c. 17. adversus Academicos disputans non esse in dubium sensus devocandos docet, ne & in Christo de fide eorum deliberetur: ne forte dicatur, quod deceptus sit, & alium postea senserit vini saporem, quod in sanguinis sui memoriam consecravit. Quod autem hic obscurius loquitur, clarius explicat lib. 4. adv. Marcionem c. 40. dicens: Sanguinem suum in vino consecravit. Et paulò antè jam dixerat: Acceptum panem, & distribuendum discipulis, corpus illum suum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei. Quomodo autem hæc verba Catholicum sensum habeant, ita ut in Sacramento sit simul veritas, & figura corporis Christi; atque unum alteri non repugnet, ostendunt Pamelius in Notis, Bellarminus lib. 2. de Euchar. c. 7. Eadem phrasi usus est Tertullianus l. 3. contra eundem Marcionem c. 19. Nam cum iste impiè assereret, corpus Christi phantasticum fuisse, eum redarguit Tertullianus ex eo, quod Christus Eucharistiam instituit tamquam figuram corporis sui, corporis scilicet veri, & non phantastici in cruce postea immolandi. Eodem modo loquendi usus est Apostolus in ep. ad Hebr. cap. 1. cum dixit filium Dei esse figuram substantiæ Patris, cum quo tamen stat eum esse Patri consubstantialem. Ipse verò Tertullianus mentem suam clarius explicat infra l. 5. c. 8. dicens: Panis & calicis Sacramento jam in Evangelio probavimus corpus, & sanguinis Domini veritatem adversus phantasma Marcionis. Lib. de orat. c. 6. Christus panis noster est, quia vita Christus, & vita panis. Tum quod & corpus ejus in pane censetur: Hoc est corpus meum. Et propè finem expressè disserit de ritu orandi, de osculo pacis, de orationibus sacrificiorum, de Stationibus, & de sacrificii participatione. Rursum lib. de Anima cap. 9. falsas Priscille revelationes commendans, postquam defecerat ad Montanum; Est hodie, inquit, Soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia inter Dominica solemnia per ecstasim in spiritu patitur. Prout Scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut adlocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur, ita inde materiæ visionibus subministrantur. Post transacta solemnia demissa

plebe solet nobis remonciare quæ viderit. Porro hic exactam eorum omnium, quæ etiam nunc in Missarum celebratione aguntur, periphraim habemus; lectionem scripturarum, cantum psalmodum, adlocutiones, cum Sacerdos populum salutatur, docet, hortatur; petitiones in Collectis, & aliis orationibus, ac demum in fine populi dimissionem. lib. de Resurrect. carnis cap. 8. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur. Et infra ejusdem mysterii meminit cap. 26. & 37. lib. de præscript. cap. 36. nonnulla recensens, quæ docebat Romana Ecclesia; inter cætera ait: Legem & Prophetas cum Evangelicis & Apostolicis literis miscet, & inde potat fidem: eam aqua signet, S. Spiritu vestit, Eucharistia pascat. l. de Corona cap. 3. agens de traditionibus, quæ sine scripto in Ecclesia servantur, Eucharistia, inquit, Sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam ante lucanis cœribus, nec de aliorum manu quam præsentium sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur. Omitto alia, ut cum lib. de Pudicitia c. 9. nos vesci ait opimitate Domini corporis, scilicet Eucharistia: Et cum lib. de Idololatria cap. 7. ingemit Christianum, eas manus admoveere corpori Domini, quæ Dæmonii corpora conferunt: & his similia plura. Libuit autem ex hoc potissimum scriptore allegata testimonia sumere, quod magni ponderis ejus auctoritas sit ad probandas divinas & apostolicas institutiones.

CAPUT IV.

Missæ sacrificium à Christo institutum, ab Apostolis frequentatum. Ethnicorum calumnie adversus Christianos, & earum origo. Testimonia veterum Patrum de primitivæ Ecclesiæ sacrificiis.

I. **C**hristus Redemptor noster, immutabile habens sacerdotium, ut ait Cyrillus Hierosolymit. Cathec. 10. neque sacrificio oleo unctus, sed ante sæcula à Patre, ipse per seipsum novæ legis, quam condidit, sacrificium instituit infinitæ suæ erga nos charitatis indicium: idque adeò evidenter astruunt Matthæus, Marcus & Lucas Evangelistæ, ut nefas sit viro Christiano hoc Fidei dogma in dubium revocare. Ipse enim Dominus, ut scitè Paulinus scribit epist. 5. ad Severum, Hostia omnium Sacerdotum est, qui semetipsum pro omnium reconciliatione Patri libans, victima Sacerdotii sui, & Sacerdos suæ victimæ fuit. Cujus institutionis rationem red-